

Titel: BREV TIL: Paul Diderichsen FRA: Eli Fischer-Jørgensen (1939-06-08)

Citation: "BREV TIL: Paul Diderichsen FRA: Eli Fischer-Jørgensen (1939-06-08)", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_033-shoot-workidacc-2005_0099_033_EFJ-DIDERICHSEN4_0540/facsimile.pdf (tilgået 18. juli 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

Berlin N 4,
Auguststr. 82
Studentinnenheim

8-6, 1939

Kære magister Didericheen,

Mange tak for Deres brev og særtryk fra d. 15/5. Om omlyds-spørgsmaal vil jeg nødig udtale mig. Dertil ved jeg for lidt om det. - Og naar jeg ikke før har svaret paa det andet, var det fordi jeg nærede det forfængelige haab, at hvis jeg ventede, saa kunde jeg maaske svare noget positivt paa dette lange lærde brev (som jeg maatte læse flere gange, før jeg forstod det.), altsaa ganske samme grund, som fik Dem til at vente med at svare paa mit brev fra Paris. Det er saebenbart ikke fremadde for bre^{en}veksel.

Først til det konkrete, fonetiske spørgsmål. Jeg havde ogsaa de fortsat at undersøge det her og holde foredrag om det i Helsingfors, hviler der kom noget ud af det. Jeg vil undersøge en plade endnu; men jeg kan allerede nu sige, at der bliver intet at holde foredrag om. Jeg har undersøgt alle utvivlsomt stærkt betonede vokaler i 2 plader, maalt intensitet maximum'et efter intensitetskurven, beregnet dens afstand fra slutningen i procent af vokalens længde og stillet det hele op i rubrikker. Resultatet er, at det veksler meget, men der er ingen principiel forskel paa lange og korte vokaler, ixhwg og der er ikke engang en tendens at spore. For begge ligger maximum i reglen i sidste halvdel af vokalen, undertiden helt til sidst (ogsaa i lange). Det eneste man kan spore, er en tilbøjelighed til forsk. intensitetsforløb alt efter den følgende konsonant (fx an l ligger maximum i reglen sent, foran s tidligt fx.) men rigtig tydeligt er det ikke. En vis sammenhæng med melodien har det evt. ogsaa; dog er det maaske snarere saadan, at i sætningslutning hvor melodien falder, taget samtidig intensiteten af i det hele, og altsaa ogsaa inden for den enkelte vokal; der er nemlig ogsaa tilfælde med stigende intensitet og faldende melodi inde i sætningen. Jeg vil se lidt nærmere paa dette, men tror ikke det vil give meget, da der i det hele taget

oftest er stigende melodi, og de par tilfælde jeg har bemærket med faldende i betonet vokal ² ikke altid har faldende intensitet. - Jeg har derefter prøvet for en plades vedkommende at maale den absolute afstand mellem top og ende. Naturligvis var der en del lange, hvor afstanden var større, de er jo nu en gang længere; men næsten halvdelen af de lange spredte sig over hele de kortes område, saa stærkt, at der ikke kunde tales om en overlapping. Altsaa heller ikke efter denne metode, hvor man endda giver de lange en ikke helt retfærdig mulighed for at lade ~~længden~~ den absolute længde spille ind, gav det positivt resultat. Jeg har derefter prøvet, dog ikke systematisk, at se om maaske faldet efter maximum var mindre i de korte end i de lange; men det synes heller ikke at være tilfældet. - Hvis man stadig vil opretholde teorien, kan der tænkes endnu to holdepunkter- 1) kurverne er forkerte. Men det tror jeg ikke; det er saubart et meget følsomt apparat, som virker øjeblikkeligt og giver selv finheder i intensitetsbevægelsen. (Det vil blive beskrevet i næste nummer af Archiv af den fysiker, der har lavet det.) 2) forssgspersonerne er uegnede. Det kunde med en vis ret indvendes mod den ene, der er bajer, og har en vist dialektpræg. I sydtysk skal man jo som bekendt have løs tilslutning i det hele. Men selv hos ham ligger maximum i reglen efter midten. Den anden plade er indtalt af Zwirner som er Schlesier. Hvordan det er i dialekten ved jeg ikke, men for mit øre har han udpræget fast tilslutning, og efter den traditionelle def. maa han altsaa nærmest siges at have det altid (men ogsaa bajerent!). En plade af en vækset nordtysker er desværre endnu ikke bearbejdet. Men det foreliggende tyder jo meget stærkt paa, at Sievers mfl. ikke har ret.

Spørgsmaalet er saa, hvad tilslutning da egentlig er. E.A. Meyer har i en artikkel i Die neuere Sprachen 1915 om Vokalspannung omtalt problemet. Han tror heller ikke paa den Sieverske teori, men ganske vist ud fra en utilstrækkelig bevisførelse (måling af ^{subglottalt} udsandingstryk hos en ~~strubeoprebet~~ strubeoprebet). Han foreslaar en anden løsning. Fast tilslutning forekommer ~~kun~~ kun i sprog med aspirerede kons, siger han. Denne aspiration gælder ikke alene lukkelydene, ogsaa ved spiranterne er der større ~~luftfor~~ stemmeridseabning i tysk end fx. i fransk. Dette har indflydelse paa

den foregaaende vojal, stemmeridsen aabnes lidt til sidst og overgangen til
 ks. lyder stærkere. -- Men for det første maa man forudsætte en analogi
 virkning til vok. foran stemt lyd, (usanåsynligt), for det andet: hvorfor
 høres det stærkere ~~fx~~ ved lange end ved korte. Her snakker han inkon-
 sekvent igen efter Sievers, som han lige havde modsagt. Højet kan man sige
 at korte vokaler i det hele er stærkere end lange; men jeg tror, at det
~~ikke~~ hele er forfejlet.

Det vilde naturligvis være af stor interesse at sammenligne med
 en kurve for et romansk sprog. Måske vilde den forskel i stavelsedeling,
 som der jo i hvert fald er, vise sig ved et forskelligtintensitetsforløb
 af intervokalske kons, (der har næsten altid har faldende intensitet).
 Men det maa vente til en kurve foreligger. -

Tilbage som haendgribelig forskel paa det man sædvanlig kalder
~~hæved~~ løst og fast tilslutning bliver antagelig kun spændingsfor-
 skellen, som jo faktisk er hørbart. (Det andet har ogsaa altid forekommet
 mig meget vagt. Den spændte vokal siges at have løs tilslutning (ogsaa
 forkortet), den tilsv. vide fast tilslutning. Men hvad "spændthed" er, ved
 heller ingen rigtig. Meyer har i ovennævnte artikel ved forsøg modbevist
 Sweets teori om den konvekse og den konkave tungestilling, og forklarer
 det selv i tilslutning til ovenstaaende der ved, at stemmeridsaaabningen
 foran pustet ks. især har haft indflydelse paa korte vokaler, som de mind-
 modstandsdygtige, derved gnidningsstøj, der truer imed at blive j, derfor
 sænkning af tungen (ved de lave analogi) Det forekommer mig tvivlsomt.
 Nogle klanganalyser jeg nylig har set viste at der ved de slappe vokaler
 kom ny overtoner til, andre undersøgelser af Meyer viser, at tungen er
 betydeligere stærkere sænket (ved i endogaa under e-stilling; det oph-
 hæved aabenbart ved at man paa en el. anden maade danner de høje overtone.
 men det hele er usikkert. -- Men selv om det akustisk-fysiologiske
 er usikkert, er det i hvert fald noget man kan høre. -- Men hvad saa med
 dansk, hvor~~der~~ der ikke er nogen spændingsforskul mellem vokalerne. Ja,
 jeg mener ogsaa, at det i det hele ikke eksisterer i dansk; derpaa tyder
 jo ogsaa netop tendensen til forlængelse af de korte vokaler, og akustisk

kan jeg heller intet høre. Dansk har jo ogsaa i modsætning til de sprog, der har fast tilslutning mulighed for korte vokaler i udlyd. - Hvordan det kan være at der en sammenhæng mellem 1) forekomsten af slappe vokaler, 2) tendens til lukket stavelse 3) kun lange vokaler i udlyd tør jeg ikke sige. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

Måske skriver jeg en ganske kort notits om dette i Archiv, om ikke for andet saa for at stille problemet.

De skriver, at en spændsthed kunde give muligheden for et ~~stæren~~ decrescendo; men jeg er ikke sikker paa, at afspænding nødvendigvis fører til et decrescendo, styrke er først og fremmest et spørgsmål om udsandingstryk (selv om man ikke kan bruge ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ luftvolumen til at maae ~~ix~~ intensitet, fordi man ved usøjelig talevirksomhed kan aabne lidt for hviskeridsen og lade luft komme igennem, som ikke sætter stemmebaandene i kraftigere svinging; et forsøg jeg gjorde i Paris gav i øvrigt samme negative resultat).

Hbetonede vokaler har jeg endnu ikke undersøgt systematisk, men saa meget kan jeg dog sige, at de og aa kan have stigende intensitet. Og derefter vil jeg stige op i de kædger luftlag til Deres og ^{XXXX} skønne, simple, sande og gripende teori. ~~XXXXXXXXXX~~ At den har de to førstnævnte og derfor endogsaa den sidste egenskab, vil jeg ikke bestride; men mon den ogsaa er sand? Jeg maa indrømme, at jeg slet ikke tror paa den - isørigt ganske uafhængigt af ovennævnte negative stilling til den alm. til slutningsforklaring. Derfor kunde der jo godt være noget om forklaringen af længe paa dansk. For det første mener jeg det er utiladeligt at slutte fra tilfælde af mulig elision da'n telefon i, i'n dal etc til at alle lange vokaler er at opfatte paa denne maade, for man kan jo ikke gaa den anden vej "syde" kan ikke realiseres som ayde, eller "vide" som vixde det er endogsaa fonologisk klart forskellige ord. Det er parallelt med, om man fx. i tysk, fordi en åfte realiseres n, deraf vilde drage den konsekvens at opfatte ethvert n som en, altsaa "Sehensucht", Laienwand", (ortografien antyder forvejslingerne) Det er efter min mening metodisk forket-

- Og saa den mærkelige teori med penetrationen. "Karakteristisk for

dansk er det nu, at man i ord med enkelt kons + umiddelbart efter trykstavelser altid har eller kan have en lang vokal." Med "kan have" gælder det dog; for det er som bekendt ikke alene m,n,l,r men alle mulige andre kons. der kan staa efter kort vokal + .Naar vide noteres vidde hvordan saa vidd osv. ?

Som sagt, jeg tror bestemt ikke paa det. Men maaske har De andre argumenter som kunde overbevise mig?

Og nu maajeg slutte; ellers der jeg af varme. Jeg kan ikke saa godt have alle vinduer saebne, naar jeg skriver paa maskine om aftenen, og det er 30 graders varme, Puh hal

Lad mig kun kort fortælle, at jeg arbejder paa en lille artikel, om de fænomener, der bestemmer opfattelsen af kvantitet (efter Zwirners "Abhærtexen", og at jeg er kommet meget i tvivl om grundlaget for en tysk fonologi. Jeg havde tænkt mig Siebs Bühnensprache. Men det tales ikke af nogen. Saa det er muligvis rigtigere at udvalge sig en repræsentativ mand, der taler forholdsvis dialektfrit. Der er i hvert fald enkeltheder i Siebs system, som faktisk ingen realiserer, ja som slet ikke kan realiseres, fordi den paa stædse forskel er uherlig.

I øvrigt ser jeg paa parader, ligger i liggestol i haven i Studentenhaus, og tager adflugter i den herlige omegn, som forsoner en del med den grimme by.

Hils i lingvistikredsen

Deres hengivan